

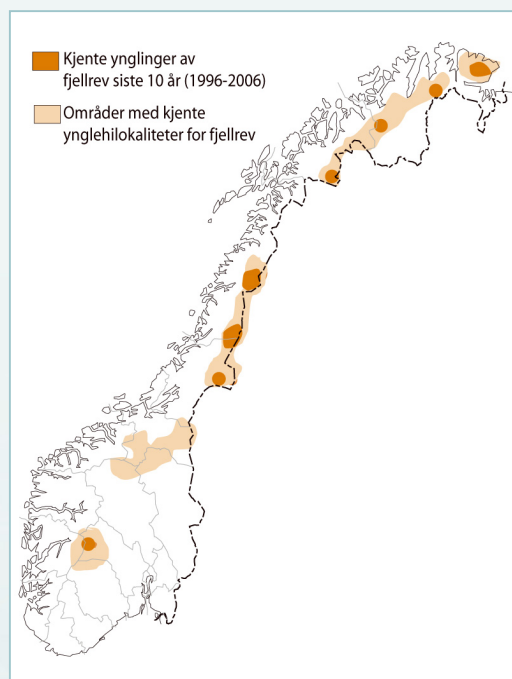
Fjellrev *Vulpes lagopus*

Rødlistet art

Fjellreven er direkte utryddingstruet i Norge. Tross over 70 år fredning, har bestanden aldri tatt seg opp igjen, men snarere gått tilbake. Bestanden i Norge teller neppe mer enn ca. 50 voksne fjellrever og er en del av den fennoskandiske bestanden på ca 120 voksne individer. Fjellreven finnes hos oss hovedsakelig i høyfjellsområder.

Status

Kategori Kritisk truet (CR) på Norsk rødliste 2006 og innenfor EU på IUCN sin Rødliste 2007. Arten er forøvrig ikke truet globalt.

Fjellrevens yngleområder i Norge

Kjennetegn

Fjellreven har en kroppslengde på mellom 45 cm og 67 cm, i tillegg kommer halen som måler fra 25 cm til 43 cm. Fjellreven er liten og kompakt med korte bein og små avrundede ører. Vekten på et voksent individ varierer fra 2,4 kg til 4,5 kg. Generelt er hanndyrene litt større enn hunndyrene. Vekten på dyrene kan også variere noe gjennom året, etter hvor mye mat som er tilgjengelig. Den opptrer i to fargevarianter: hvit eller blå. Den tykke pelsen vinterstid gir den et rundt utseende. Fjellreven løper oftest i kort galopp, som gir den en svært karakteristisk humpende løpesett. Sporene ligner ellers rødrevens, og man skal være godt trent for å kunne skille de to artene på grunnlag av spor.

Utbredelse

Fjellreven har en cirkumpolar utbredelse. Den finnes i rikt antall med sammenhengende utbredelse i de store tundraområdene på det nord-amerikanske kontinentet, i nordlige Eurasia, på Grønland, samt på tilgrensende arktiske øyer utenfor disse kontinentene, og på øyene Island og Svalbard. Fjellrevbestanden teller på verdensbasis flere hundre tusen individer. Fjellrevens utbredelse i Fennoskandia strekker seg sørover fra de nordlige tundraområdene og langs hele den alpine høyfjellsryggen som går igjennom den skandinaviske halvøya. I resten av utbredelsesområdet er den knyttet til arktisk tundra og rike kystområder. Den fennoskandiske fjellrevbestanden, i Norge, Sverige og Finland, er i dag svært oppsplittet og isolert i små restbestander langs fjellkjeden fra Finnmark til Finse.

Biologi

Fjellreven er godt tilpasset å overleve i det barske høyfjells klimaet. God isolasjon, kompakt kroppsform og effektiv energibruk gjør at den taper lite energi til omgivelsene. Fjellreven er også tilpasset å sulte i lange perioder med lite mat. Fjellreven er en generalist og kan overleve på mange typer føde, men dietten sommerstid domineres av smågnagere, særlig lemen. Andelen av andre byttedyr i føden øker om vinteren.

Fjellreven lever i monogame parforhold, der begge foreldre deltar i oppfostringen av valpene og forsvar av et felles territorium. I høyfjellet i Fennoskandia finner vi noen av de største hjemmeområdene som er registret for fjellrev, varierende fra 17- 62 kvadratkilometer. Hjemmeområdenes størrelse og således tettheten av fjellrevbestanden reguleres gjennom mengde, fordeling og forutsigbarhet i tilgangen på byttedyr. Fjellrev som lever nær kysten med rik og stabil mattilgang har mye mindre hjemmeområder enn hva som er tilfellet i høyfjellsområder. Ikke-ynglende tisper fra fjorårets kull kan holde til innenfor foreldrenes

Fjellrevunger i Sæterfjellet avlsstasjon på Dovre. Foto: Arild Landa.

hjemmeområde og slik være en del av en større sosial gruppe. Fjellreven kan vandre over lange avstander. Forflytninger opp til 2000 km er dokumentert på den russiske tundraen, og fjellrev er observert helt opp til Nordpolen.

Fjellreven er avhengig av tilgang til gode ynglehi for å få fram valper. Den foretrekker å grave higanger i grus, sandrygger og løsmasser i fjellet fra 1-2 km ovenfor bjørkebeltet og oppover i høyfjellet. De samme hiene kan brukes år etter år, og de kan ha en kompleks struktur med opptil 100 innganger. På grunn av gjødsling fra skit, urin og matrester får hi som brukes år etter år en veldig frodig og grønn vegetasjon, og de ser ut som grønne oaser i fjellandskapet. I dag er det beskrevet over 550 fjellrevhi i Norge.

Fjellrevtispa kan bli kjønnsmoden allerede første leveår, men om de får valper som ettåringer er avhengig av tilgangen på mat og tettheten på bestanden. Når valpene fødes er de

tynnpelset, blinde og veier bare ca 40-50 gram. Først etter 3-4 uker begynner de å tumle utenfor hiet. Da veier de ca 300-400 gram og de er ensfarget mørk gråbrune. Etter hvert som de vokser til blir motorikken bedre, og ved 8-9 ukers alder har de fått de voksnes pelsfarge. Allerede ved 10-12 ukers alder begynner de å ta lange turer bort fra hiet. Dødeligheten blant valper er svært høy, opptil 80 % det første leveåret. Fjellrevbestandene i Fennoskandia svinger i takt med smågnagerbestandene. Toppår i smågnagerbestandene gir en formidabel økning i mattilgangen, noe fjellrevbestanden svarer på med å få mange og store kull.

Bestandsstatus

Siden 1988 er det påvist yngling i følgende områder i Norge: Finse, Nordfjella, Rondane, Dovrefjell/Snøhetta, Lierne, Børgefjell, Saltfjellet, Rana, Narvik, Dividalen, Alta og Varangerhalvøya. Intensivt overvåking i Finnmark det siste året viser at fjellreven fortsatt er å finne helt ved kysten i nord, og flere steder i Norge er det trolig fjellrevhi vi ikke kjenner til. Selv om vi ser at fjellreven fremdeles reproducerer i små isolerte restbestander, er det foruroligende at den i løpet av de siste ti-åra har forsvunnet helt fra enkelte fjellområder som Dovrefjell, Hardangervidda og i Indre Troms.

Gjennom utsetting fra avlsprogrammet på fjellrev jobbes det med å reetablere disse sydligste bestandene og sommeren 2010 fikk man den første ynglingen igjen på Dovrefjell, da er det 16 år siden siste yngling her. I Norge er det fortsatt den lokale fjellrevbestanden i Børgefjell som kan sies å være mest intakt. Dette området huser en funksjonell bestand, der ynglinger av fjellrev observeres jevnlig, i takt med svinginger i smågnagerbestanden.

Det er stor enighet om at hard beskatning fram til 1930 forårsaket den opprinnelige nedgangen i fjellrevbestanden. Men også starten på flere store menneskeskapte endringsprosesser i naturen sammenfaller med tilbakegangen i bestanden.

Endringer i skogsdriften, desimring av de store rovviltbestandene, oppblomstring av hjorteviltbestandene og klimaendring kan ha påvirket fjellreven negativt blant annet gjennom økt konkurranse fra rødreven. Flere studier bekrefter at fjellreven har trukket seg opp i de høyeste og mest marginale fjellområdene, mens rødreven har tatt over lavereliggende mer produktive områder. Kaskade-effekter i kjølvanntet av dette kan også ha medført forskyvinger i matgrunnlaget som er negative for fjellreven, gjennom blant annet endringer i smågnagerdynamikken. Nylig ble det også påvist at rømt framrev kan blande seg (hybridisere) med vill fjellrev. Disse store endringene kan ha hatt negative effekter på fjellreven. Årsaksbildet er komplekst, og det relative bidraget fra de ulike faktorene varierer trolig fra område til område.

Fjellrevbestanden i Fennoskandia har tapt 25 % av sin opprinnelig genetiske variasjon gjennom de siste 100 år, og bestanden er nå isolert i 4 bestander som er genetisk forskjellige. Fjellrevbestanden er presset under den kritiske bestandstørrelsen som er nødvendig for å opprettholde bestandens naturlige dynamikk og overlevelse på lang sikt.

Referanser

- Andersen, R., Linnell, J., Eide, N.E., & Landa, A. 2005. Fjellrev i Norge 2005 – Overvåkingsrapport. NINA – Rapport 101. 30 s.
- Angerbjörn, A., Tannerfeldt, M., Henttonen H., Elmhagen, B. & Dalen, L. 2002. Bevarande av fjällräv *Alopex lagopus* i Sverige og Finland. Sluttrapport for SEFALO, Stockholms universitet, Sverige.
- Bjärvall, A. & Ullström, S. 1995. Däggdjur. Alla Europas arter. Reviderad och utökad upplaga. – Whalström & Widstrand.
- Dalen, L., Kvaløy, K., Linnell, J.D.C., Elmhagen, B. Strand, O., Tannerfeldt, M., Henttonen, H., Fuglei E., Landa, A., and Angerbjörn A. 2006. Population Structure in a critically endangered arctic fox population: does genetics matter? *Molecular Ecology* 15: 2809-2819.
- Direktoratet for naturforvaltning. 2003. Handlingsplan for fjellrev.
- Frafjord, K. & Rofstad, G. 1998. Fjellrev på Nordkalotten. Nordkalottrådets rapportserie: Rapport nr 47.
- Fuglei, E., Prestrud, P. & Vongraven, D. 1998. Status for fjellrev *Alopex lagopus* på Svalbard. - Norsk Polarinstitutt, rapport 24s.
- Hersteinsson, P., Landa, A., Eide, N., Linnell, J., Henttonen, H., Tikhonov, A. & Angerbjörn, A. *Alopex lagopus*. I: IUCN 2007. 2007 IUCN Red List of Threatened Species. www.iucnredlist.org.
- Linnell, J.D.C, Strand, O., Loison, A., Solberg, E.J. & Jordhøy, P. 1999. Har fjellreven en framtid i Norge? Statusrapport og forslag til forvaltningsplan. NINA, Oppdragsmelding 575:1-37.
- Mitchell-Jones, A.J., Amori, G., Bogdanowicz, W. Krystufek, B. Reijnders, P.J.H., Spitzenberger, F., Stubbe, M. Thissen, J.B.M., Vohralik, V. & Zima, J. 1999. The Atlas of European mammals. Poyser, London. 486pp.

Lenker

<http://www.fjellrev.no/>

<http://nidaros.nina.no/>